

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|019 VAN 10 MAART 2016

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS STADSGEZICHT VAN DE MARKT EN BURG MET OMGEVING IN BRUGGE, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 22 JANUARI 2016

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 11 maart 2016 volgende advies uit:

1. Situering adviesvraag. De VCOE ontving op 22 januari 2016 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming van de Markt en Burg met omgeving in Brugge. De VCOE vindt het positief dat een uitgebreid dossier voor advies werd voorgelegd aan de commissie. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel.

Voorafgaand formuleert de commissie een algemene bemerking bij voorliggend beschermingsdossier. Vervolgens gaat de commissie in op de erfgoedwaarden (par. 3), de erfgoedkenmerken (par. 4), de beheersvisie (par. 5), de instandhoudingsvoorschriften (par. 6), de toelatingsplichten (par. 7) en het inhoudelijk dossier (par. 8). De commissie formuleert tot slot haar conclusie in paragraaf 9.

2. Algemene bemerkingen. De commissie merkt op dat voorliggend dossier heel wat gelijkenissen vertoont met het beschermingsdossier van de Brugse Stadsvesten dat in september 2015 voor advies aan de VCOE werd overgemaakt. Heel wat opmerkingen die de commissie toen formuleerde blijken in voorliggend dossier overeind te blijven.¹ Zo vraagt de commissie opnieuw te verduidelijken wat de verhouding is tussen voorliggende bescherming als stadsgesicht, het managementplan dat de stad Brugge opstelde voor het beheer van haar UNESCO werelderfgoed en het thematisch ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP) Stadslandschap.

De keuze voor de opmaak van dit thematisch RUP vloeide voort uit de wens de Brugse binnenstad niet integraal als stadsgesicht te 'bevrozen'.² Dit werd technisch niet haalbaar en juridisch onwenselijk geacht. Het inhoudelijk dossier geeft aan dat naast de bescherming van de Lange Rei, de Stadsvesten en nu de Markt en Burg nog andere beschermingen van 'kenmerkende stedelijke structuren' gepland staan.³ De commissie meent dat het niet de bedoeling kan zijn dat een toename van dit soort beschermingen op lange termijn resulteert in een (quasi-)integrale bescherming van de binnenstad als stadsgesicht. De vraag is dan immers hoe deze verschillende stadsgesichten zich tot elkaar verhouden en hoe ze zich verhouden tot het thematische RUP. De commissie benadrukte reeds eerder het belang van een holistische en integrale aanpak van het historische stadscentrum en de risico's van een versnipperde aanpak.

Daarnaast is het voor de commissie opnieuw onduidelijk hoe alle bestaande, nieuwe en toekomstige beschermingsstatuten zich (juridisch) ten aanzien van elkaar verhouden. Binnen de afbakening zijn reeds verscheidene erfgoedstatuten van kracht: de vastgestelde archeologische

¹ VCOE-2015 052 Advies Brugge bescherming stadsvesten.

² SUMResearch, (2012), Brugge UNESCO werelderfgoed. Managementplan – samenvatting, p. 61.

³ Onder meer voor de Groenerei, de Rozenhoedkaai en de Dijver. Het is onduidelijk of er nog gelijkaardige dossiers gepland zijn.

zone 'Historische stadskern van Brugge', verscheidene vastgestelde inventarisitems bouwkundig erfgoed en 33 beschermde monumenten. Specifiek met betrekking tot de beschermde monumenten merkt de commissie op dat zij hoofdzakelijk zijn opgenomen in ministeriële besluiten die louter de bescherming vastleggen, vaak zonder aanduiding van de erfgoedwaarden en zonder beschrijving van het betrokken erfgoed. Het beschermingsbesluit van het stadsgezicht koppelt nu aan deze beschermingen een beheersvisie, instandhoudingsdoelstellingen en toelatingsplichten. De commissie meent dat hierdoor een onduidelijke situatie ontstaat waarbij de bescherming als stadsgezicht bepalender is voor wat er met deze monumenten kan gebeuren dan de eigenlijke beschermingsbesluiten. De commissie pleit daarom voor een meer geïntegreerde benadering van onroerend erfgoed waarbij monumenten inclusief interieurs en eventuele cultuuroederen volwaardig beschermd worden in het kader van het stadgezicht. Concreet suggereert de commissie op deze manier het Koninklijk Besluit van 5 december 1962 ter bescherming van Burg 1-2 en het Ministerieel Besluit van 28 maart 2002 ter bescherming van Markt 1, 3 en 5 te actualiseren.

Tot slot stelt de commissie vast dat het stadsgezicht onder meer wordt beschermd omwille van de archeologische waarde. De commissie erkent dat de Markt en Burg ontegensprekelijk deel uitmaken van een complexe archeologische zone waarbinnen rijke organische deposities en een grote aanwezigheid van data te verwachten zijn (nl. een complex van grachten, wallen en fortificaties in het veen, voorafgaand aan de Burg en een complexe set deposities op de Markt). De commissie wijst erop dat het archeologisch onderzoek op de Burg nog maar een tip van de sluier heeft gelicht in verband met de evolutie van de menselijke aanwezigheid in de Burg, de terreininrichting, de dateringen en de betekenis van deposities. Hetzelfde geldt voor de Markt. Verder blijken er nauwelijks gegevens bekend over de bebouwing op de Burg of de interne organisatie ervan. De commissie merkt op dat het dossier evenwel maar beperkt ingaat op het archeologisch (veld)onderzoek dat er reeds verricht werd en de historische, historisch-geografische en archeologische literatuur inzake stadsontwikkeling. Het aspect archeologie is in voorliggend dossier dus te beperkt uitgewerkt. Dit blijkt ook uit de beheersdoelstellingen die daarrond worden geformuleerd.

Gezien het belang van het archeologisch erfgoed vraagt de commissie een duidelijke keuze te maken tussen de verdere uitwerking van het archeologisch luik in het kader van de bescherming als stadsgezicht of een volwaardige bescherming van de Markt en Burg als archeologische site. Dit laatste beschermingsinstrument laat toe om het archeologisch erfgoed van de site optimaal te vrijwaren en er de noodzakelijke beheersdoelstellingen aan te koppelen.

3. Erkenning erfgoedwaarden. De commissie erkent de erfgoedwaarde van de Markt en de Burg met omgeving. De Markt en de Burg hebben, gezien hun respectievelijke economische en politiek-bestuurlijke functie, een essentiële rol gespeeld in de ontwikkeling van Brugge. Het uitzicht van beide pleinen is historisch gegroeid en resulteert in opeenvolgende stedenbouwkundige ingrepen die ook de omliggende straten en verbindingssassen hebben gevormd. De omliggende bebouwing is onder invloed van verscheidene toonaangevende architecten fasegewijs tot stand gekomen en omvat een grote variatie aan architectuurstijlen waaronder romaanse bouwkunst, gotiek, typische 17de-eeuwse trapegevels, barokke architectuur, rococo, classicistische en neoclassicistische architectuur, historiserende architectuur als resultaat van "Kunstige Herstellingen" en 20ste-eeuwse invularchitectuur. De bebouwing heeft een gaaf bewaard en heterogeen karakter. De hoge architecturale kwaliteiten weerspiegelen het belang van beide pleinen door de eeuwen heen. De Markt en de Burg met omgeving omvatten tot slot ook een belangrijk bodemarchief met sporen van menselijke

activiteiten en allerhande constructies.

De commissie ondersteunt aldus artikel 1 van het ministerieel besluit waarin de bescherming van de Markt en Burg met omliggende zichtassen en verbindingsassen als stadsgezicht wordt vastgelegd.

Wat betreft de afbakening merkt de commissie op dat naast de Markt, de Burg en de Eiermarkt ook enkele zichtassen en verbindingsassen worden meegenomen. Het is voor de commissie evenwel onvoldoende duidelijk op basis waarvan de precieze begrenzing van het stadsgezicht ter hoogte van deze zicht- en verbindingsassen gebeurde. Zo worden bijvoorbeeld in het geval van de Geldmuntstraat, Sint-Jakobsstraat en Sint-Amandsstraat alleen de hoekpanden mee afgebakend terwijl voor de Steenstraat, Vlamingstraat en Wollestraat hele gevelrijen worden meegenomen. Het is tevens onduidelijk waarom de Hallestraat slechts gedeeltelijk wordt afgebakend als stadsgezicht. Het stedelijke weefsel waarin de lakenhalle zich bevindt wordt op deze manier onvolledig gevat. Niet alleen het zicht vanaf de Markt maar ook in de richting van de Markt moet volgens de commissie worden gevrijwaard. De commissie vraagt de afbakening op deze punten verder te verduidelijken.

4. Erfgoedkenmerken en –elementen. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de historische, architecturale, stedenbouwkundige en archeologische waarde die de bescherming verantwoordt.

Wat betreft de erfgoedwaarden merkt de commissie nog op dat verschillende van de beeldbepalende panden voldoen aan de omschrijving van de artistieke waarde⁴ of reeds op basis van deze erfgoedwaarde als monument beschermd werden. De commissie vraagt zich af waarom deze artistieke erfgoedwaarde niet meegenomen werd.

Artikel 2 beschrijft ook zeer uitvoerig de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die het stadsgezicht typeren. De commissie merkt op dat in de beschrijving verschillende kleine erfgoedelementen zijn opgenomen. Voor de Markt is er sprake van het standbeeld van Jan Breydel en Pieter De Coninck en de straatlantaarns. Voor de Burg worden de platanen vermeld. Verder wordt ook de waterpomp op de Eiermarkt beschreven. Voorliggende bescherming staat nochtans in het teken van de verankering van de kenmerkende stedelijke structuren waarbij het agentschap Onroerend Erfgoed uitgaat van een 'historisch-structureel-stedenbouwkundige' aanpak. Het is daarom voor de commissie onduidelijk in hoeverre de bescherming van deze kleine erfgoedelementen past bij het uitgangspunt van dit dossier en hoe zij bijdragen aan de erfgoedwaarden van de Markt en Burg. De commissie vraagt dit te verduidelijken of deze kleine erfgoedelementen uit de bescherming te sluiten.

Verder merkt de commissie op dat in de beschrijving van de Eiermarkt de volledige zuidelijke pleinwand (nrs. 14 t.e.m. 19) niet beschreven wordt. Ook van de twee samengevoegde diephuizen te Rozemarijnstraat 1 is geen sprake. Al deze panden maken nochtans integraal deel uit van de voorgestelde afbakening.

Tot slot merkt de commissie in artikel 2 van het beschermingsbesluit een aantal fouten op in de vermelde huisnummers. Ook in het inhoudelijk dossier en in de fotoreportage komen gelijkaardige fouten voor.

5. Beheersvisie. De beheersvisie voor het te beschermen stadsgezicht is opgenomen in artikel 3

⁴ VR 2015 1707 MED.0376/3BIS Inventarismethodologie bouwkundig erfgoed. Een onroerend goed heeft artistieke waarde als het getuigt van het kunstzinnige streven van de mens in het verleden.

van het ministerieel besluit. De bescherming beoogt het behoud van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen. Eventuele ingrepen of wijzigingen aan die elementen mogen geen negatieve impact hebben en moeten een meerwaarde vormen voor de beschreven erfgoedwaarden.

De commissie merkt op dat deze zeer generiek geformuleerde beheersvisie onvoldoende afgestemd is op de eigenlijke doelstelling van de bescherming. Een doorgedreven visie voor het stadsgezicht ontbreekt. De commissie benadrukt dat in de beheersvisie voor de Markt en Burg het behoud van de grotere stedelijke structuren voorop moet staan. Volgens de commissie moet daarbij de aandacht in de eerste plaats uitgaan naar de ruimtelijke en stedenbouwkundige aspecten van de Markt en de Burg zoals pleinpatroon en rooilijnen, alsook percelering (perceelsindeling en –breedte) en schaal van de omliggende bebouwing.

6. Instandhoudingsvoorschriften. Artikel 4 van het beschermingsbesluit gaat in op de voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het stadsgezicht. Daarnaast worden specifieke beheersdoelstellingen geformuleerd voor het bouwkundig, klein, archeologisch en houtig erfgoed. De commissie merkt op dat deze beheersdoelstellingen beter ondergebracht worden in artikel 3 van het beschermingsbesluit, ter precisering van de generieke beheersvisie. De commissie merkt tevens op dat het onduidelijk is hoe deze beheersdoelstellingen afgestemd zijn op het RUP Stadslandschap.
7. Met betrekking tot het bouwkundig erfgoed wordt het maximaal behoud van volume, schaal, korrel, materialen en architectuur vooropgesteld. De commissie is van oordeel dat dit zeer verregaande doelstellingen zijn in het kader van een stadsgezicht. Deze doelstellingen laten onvoldoende ruimte voor een dynamische benadering en zijn te weinig gericht op het waarborgen van het globale uitzicht van het stadsgezicht. Het is volgens de commissie opmerkelijk dat de specifieke beheersdoelstellingen voor de pleinen in vergelijking veel minder strikt zijn.

Voor een 6-tal panden met minder erfgoedwaarde wordt de mogelijkheid tot sloop voorzien, “op voorwaarde dat het nieuwe gebouw zich zowel op vlak van schaal, volume, korrel en materialen inpast in de bestaande gevelwand en in de perceelstructuur van de omgeving (...)”. De commissie merkt op dat hierbij alleen wordt uitgegaan van sloop waardoor het onduidelijk blijft wat er in geval van renovatie mogelijk is. Verder meent de commissie dat deze bepaling te strikt is en te weinig differentiatie aanbrengt t.o.v. de beheersdoelstellingen voor de andere panden. De commissie is van oordeel dat het binnen een stadsgezicht mogelijk moet blijven om eigentijdse, aangepaste en genuanceerde renovatie- of nieuwbouwprojecten uit te werken.

Voor het klein en houtig erfgoed wordt een ‘aangepast beheer’ gevraagd. De commissie merkt op dat de inhoud van dat begrip nergens wordt gedefinieerd. Specifiek voor het standbeeld van Jan Breydel en Pieter de Coninck op de Markt, de pomp op de Eiermarkt en de opgaande bomen op de Burg wordt ook het behoud gevraagd. Zoals reeds aangegeven meent de commissie dat de erfgoedwaarden van deze elementen onvoldoende duidelijk zijn om hun behoud te rechtvaardigen.

Voor het archeologisch erfgoed wordt behoud in situ gevraagd of archeologische begeleiding indien bodemingrepen onvermijdelijk zijn. De commissie kan deze beheersdoelstellingen ondersteunen maar wees reeds eerder op de hoge archeologische erfgoedwaarde van de Markt en Burg. Deze vereisen een doordacht beheer die het behoud en de verankering van het archeologisch patrimonium voldoende garanderen.

8. Toelatingsplichten. Artikel 5 geeft een overzicht van de toelatingsplichtige handelingen binnen het te beschermen stadsgezicht. De commissie merkt op dat deze erg uitgebreid en

gedetailleerd zijn en onvoldoende afgestemd op de globale doelstelling van de bescherming. Dat is onder meer het geval voor toelatingsplicht 3° betreffende handelingen aan historische materialen. De commissie vraagt daarom deze toelatingsplicht te schrappen.

Verder suggereert de commissie ook toelatingsplichten 5° c, d en f) te schrappen. Deze betreffen de aanleg en inrichting van het openbare domein. De commissie meent dat dit een stedelijke bevoegdheid is, de stad Brugge moet hier aldus zelf over kunnen beslissen. Daarbij aansluitend vraagt de commissie verduidelijking bij toelatingsplichten 5° h, i en j). Toelatingsplicht 5° h) strookt immers niet met het evolutieve karakter van beide marktplaatsen en hun omgeving. De commissie waarschuwt voor een statische benadering wat betreft de aanleg van de Markt en Burg. Specifiek wat betreft de markt is er in de beheersdoelstellingen sprake van het 'behoud van de Markt als open plein met historisch weinig reliëf'. De precieze meerwaarde van het reliëf voor de erfgoedwaarde van het plein is onduidelijk en bijgevolg de noodzaak van toelatingsplichten 5° i en j).

Ook toelatingsplicht 5° k) mag volgens de commissie geschrapt worden omdat voorliggend dossier geen cultuurhistorisch landschap betreft.

Tot slot merkt de commissie op dat er voor het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften en publiciteitsinrichtingen geen uitzondering wordt ingeschreven wat betreft verkiezingspubliciteit en te koop- of te huur-borden. De commissie vraagt het weglaten van deze uitzondering te motiveren of de uitzondering alsnog aan toelatingsplicht 4° f) toe te voegen.

9. Inhoudelijk dossier. Algemeen merkt de commissie op dat de literatuur waarop de historische kadering van de Markt en Burg gebaseerd werd, niet de meest actuele is. De commissie vraagt – rekening houdend met de hoge erfgoedwaarde van het stadsgezicht – de historische situering verder uit te werken. De commissie merkt onder meer op dat het inzicht in het ontstaan van de Markt niet volledig correct is.

De commissie vindt het wel positief dat voor de beschrijving van het bouwkundig erfgoed de gegevens uit de inventarisdatabank aangevuld werden met andere bronnen. De commissie suggereert deze aangevulde beschrijvingen in de inventaris van het bouwkundig erfgoed over te nemen. De commissie merkt ook op dat de beschrijvingen opgenomen in het inhoudelijk dossier soms ingaan op het interieur. Aangezien de interieurs geen deel uitmaken van de bescherming als stadsgezicht is de meerwaarde van die beschrijving voor het globale dossier onduidelijk.

Verder merkt de commissie op dat de erfgoedwaarden uitgebreid geëvalueerd worden in het inhoudelijk dossier. Deze evaluatie heeft betrekking op de pleinstructuren en het bouwkundig erfgoed. Wat betreft het bouwkundig erfgoed merkt de commissie evenwel op dat er maar beperkt verwezen wordt naar de criteria waarmee dit type erfgoed beoordeeld kan worden (m.n. zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde, gaafheid en authenticiteit). Het is onduidelijk in welke mate het beschreven bouwkundig erfgoed hieraan getoetst werd. Voor de aspecten houtig en klein erfgoed ontbreekt een uitgebreide evaluatie.

De commissie formuleert tot slot nog enkele technische bemerkingen bij de fotoregistratie:

- Van de Burg werden geen overzichtsfoto's gemaakt, er ontbreken ook detailfoto's van het houtig erfgoed op deze locatie;
- Er ontbreken individuele foto's van volgende panden: steenstraat 2 t.e.m. 15, Breidelstraat 2 t.e.m. 16, Vlamingstraat 11 en 8 t.e.m. 16; Burg 3; Steenstraat 8 en Wollestraat 17 en 19;
- Er ontbreken foto's van het straatmeubilair op de Markt;
- Tot slot merkt de commissie talrijke fouten op in de onderschriften bij de foto's,

voornamelijk wat betreft de huisnummers.

10. Conclusie. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als stadsgezicht van de Markt en Burg met omgeving te Brugge. De commissie vraagt:

- een verduidelijking van het beschermingsvoorstel wat betreft de verhouding tussen de bescherming als stadsgezicht van de Markt en Burg, het thematisch RUP Stadslandschap en het managementplan van de stad Brugge (par. 2);
- een duidelijke keuze te maken inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed aan de Markt en Burg. De commissie vraagt ofwel een volwaardige bescherming van het archeologisch erfgoed in het kader van het stadsgezicht, ofwel een volwaardige bescherming als archeologische site (par. 2).
- een verdere onderbouwing en motivatie voor de opname van het klein en houtig erfgoed als erfgoedkenmerken of –elementen (par. 4);
- een verduidelijking van de beheersvisie en een aanpassing van de beheersdoelstellingen en toelatingsplichten in functie van het uitgangspunt van voorliggend beschermingsdossier (par. 5, 6 en 7).

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter